

РЕГІОНАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ ТА МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

Коваленко Микола Миколайович,

*д. держ. упр., проф., професор кафедри економічної теорії та фінансів,
Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
м. Харків*

ORCID 0000-0003-2845-6993;

Ходякова Катерина Сергіївна,

*аспірантка кафедри економічної теорії та фінансів,
Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
м. Харків*

ORCID 0000-0001-9810-4649

УДК 332.146.2:336.712

doi: 10.34213/ap.21.01.10

РЕГІОНАЛЬНІ БАНКИ ЯК СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ ПРОМИСЛОВИХ КЛАСТЕРІВ

Досліджено роль та значення регіональних банків у процесі формування та розвитку регіональних промислових кластерів. Вивчено провідний зарубіжний досвід сприяння розвитку промисловості регіону через використання кластерної моделі. На прикладі формування Слобожанського кластеру машинобудування показано загальну схему побудови регіонального промислового кластеру. Обґрунтовано використання Банку регіонального розвитку як агента інноваційно-інвестиційного розвитку регіону.

Ключові слова: регіональний промисловий кластер; регіональний банк; інноваційно-промисловий розвиток; регіональна економічна політика; регіональний банк розвитку; фінансова підтримка; кредит.

Постановка проблеми. Одним із найважливіших факторів забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів України є створення умов, що дозволять сформуванню розвиненої інноваційної інфраструктури, основу якої повинні скласти регіональні промислові кластери. Ці умови звичайно передбачають організаційне, фінансове, адміністративно-правове, науково-освітнє забезпечення збалансованого розвитку промислового потенціалу регіону. Ефективність здійснення процесу кластеризації в регіонах значною мірою залежить від здатності банківських установ регіону акумулювати вільні кошти підприємств та населення і використовувати їх для кредитного ресурсу з метою інвестування економічних процесів, узгодження розвитку банківських послуг зі стратегією виробничо-господарського комплексу регіону, реалізації певних цільових дій під час здійснення фінансового посередництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні майже 50 років в економіках провідних країн світу все більшого розповсюдження набуває кластерний підхід до стимулювання розвитку промисловості в рамках регіональної економіки. Кластерні ініціативи стали найважливішим інструментом

© Коваленко М. М., Ходякова К. С., 2021

підвищення конкурентоспроможності підприємств та цілих територій. Головним завданням формування та розвитку кластерів є створення такого інституційного середовища, в якому діють сприятливі умови для максимально повного використання синергетичного та агломераційного ефектів, що виникають як при взаємодії підприємств один з одним, так і при налагодженні зв'язків з фінансовими установами, організаціями інноваційно-освітньої сфери, а також з органами публічного управління. Завдяки цьому може бути досягнуто підвищення загальної продуктивності, освоєно нові ринки збуту продукції, отримано нові конкурентні переваги та стратегічні компетенції компаній в сфері управління, маркетингу, фінансів при одночасній економії ресурсів. Звідси суттєвою характеристикою формування промислових кластерів є їх регіональність та реалізація повноцінної регіональної економічної політики. Суттєвий вклад у розвиток теорії кластеризації регіональної економіки внесли такі зарубіжні та вітчизняні вчені, як Т. Anderson, Е. Bergman, М. Delgado, Т. Egan, Е. Feser, Ч. Ketels, Г. Lindqvist, М. Porter, А. Saxenian, S. Schwaag, S. Stern, а також Г. Галгаш, І. Дегтярєва, М. Кизим, О. Крайник, І. Пилипенко, В. Побірченко, Т. Сахно, С. Соколенко та ін.

У той же час, сучасна регіональна економіка України характеризується суттєвим відставанням обсягів кредитування від потенційних потреб суб'єктів господарювання в залучених ресурсах. Особливо це стосується діяльності, пов'язаної з впровадженням інновацій для промислових підприємств, модернізацією та розширенням їхнього виробництва. Фактично банківський кредит в належній мірі не виконує свою функцію стратегічного фактора розвитку, що призводить до скорочення ділової активності за багатьма пріоритетними галузями економіки. При цьому не виникає ніяких сумнівів, що в сучасному світі розвиток та добробут певних територій обумовлений наявністю розвинутої багатокладної банківської системи, здатної у повній мірі виконувати усі функції грошей та кредиту. Не випадково питанням розвитку банківської системи на регіональному рівні приділено так багато уваги з боку вітчизняних науковців, до яких ми відносимо О. Барановського, О. Василюка, Т. Гаврилюк, О. Гасія, З. Герасимчука, О. Дзюблюка, Д. Завадську, М. Могільницьку, О. Мороза, Т. Смовженко, Г. Табачук та ін.

Однак при цьому такі важливі теоретичні та практичні аспекти організації взаємозв'язку регіональних промислових кластерів та регіональних банків в рамках реалізації кластерного підходу з урахуванням провідного зарубіжного досвіду недостатньо вивчені та викладені у фахових наукових виданнях.

Мета статті полягає у дослідженні ролі та значення регіональних банків у процесі формування та розвитку регіональних промислових кластерів.

Виклад основного матеріалу. Під *регіональним промисловим кластером* ми розуміємо сукупність соціально-економічних та організаційних відносин, що складаються між взаємопов'язаними суб'єктами певного регіонального відтворювального процесу на основі співпраці з метою забезпечення взаємовигідного розвитку як окремих суб'єктів кластерної організації, так і самої організації в цілому з отриманням синергетичного ефекту. При цьому, сучасний регіональний промисловий кластер характеризується низкою ознак: секторною і географічною концентрацією підприємств; коопераційними взаємозв'язками підприємств і підтримуючої інфраструктури; експортною орієнтацією підприємств і кластера в цілому; об'єднанням підприємств, фінансових інститутів різних форм власності, освітньо-наукових установ, науково-дослідних інститутів та лабораторій, органів публічного управління тощо; наявністю висококваліфікованої робочої сили.

Передумовою створення регіонального промислового кластера є об'єктивна потреба промислових підприємств, науково-освітніх та банківських установ регіону в ефективному управлінні процесами розробки та просування на ринок інноваційних продуктів на базі спільно створюваних науково-виробничих об'єднань з певної технологічної спрямованістю. Особливістю таких об'єднань є реалізація спільних проектів з розробки та виробництва інноваційної конкурентоспроможної продукції, постійне прагнення до зниження її собівартості і підвищення якості, збільшення масштабів виробництва і просування продукції на нові світові ринки.

Суттєве значення для формування та успішного функціонування регіонального промислового кластера має фінансово-кредитна складова. Крім внутрішніх фінансових ресурсів учасників кластера особливо велике значення відіграють зовнішні джерела фінансування утворення технологічної бази та підтримки виробничих процесів. До таких звичайно відноситься пряма інвестиційна підтримка з боку держави та різні види недержавної фінансової підтримки діяльності кластерів з боку венчурних компаній і банківських установ.

Характеристика кожного з цих джерел представляє певний науковий інтерес, але наше дослідження буде присвячено визначенню ролі та значенню банківського сектора в частині функціонування регіональних банків по відношенню до формування та розвитку регіональних промислових кластерів.

Регіональний банк визначається як вітчизняна фінансово-кредитна організація, що має не менше половини своїх структурних підрозділів в межах окремого регіону і котрі націлені на банківське обслуговування суб'єктів господарювання, населення та різних установ і організацій саме цього регіону [11, с. 125–126]. За останні роки спостерігається істотне скорочення, як числа регіональних банків, так і їх ролі в кредитній підтримці локального бізнесу [Там само]. Особливо це стосується промислових підприємств, тому що банки все ще не зацікавлені їх кредитувати на довгий період з причини низького рівня рентабельності та існування високих кредитних ризиків у порівнянні з іншими сферами економічної діяльності. Тому, на жаль, регіональний банківський сектор все ще дуже слабо включений в процеси інноваційного розвитку регіональної економіки.

Чим же регіональні банки можуть бути корисними для регіонального промислового кластеру? Головним фактором успішної діяльності регіональних банків є створення умов для формування локального ланцюжка вартості продукції з високою доданою вартістю в якому він в якості регіонального фінансового посередника обслуговує потреби регіональної економіки. Територіальна близькість регіонального банку до представників малого та середнього бізнесу полегшує доступ до так званої локальної інформації під час здійснення кредитування. При цьому велике значення має його послідовність у наданні комплексу банківських послуг, збереженні стабільних сфер діяльності, підтримці своєї високої ділової репутації та сильних позицій на регіональному ринку банківських послуг. Також має значення і те, що для багатьох, особливо корпоративних регіональних банків, характерними є високі показники достатності власних коштів та рівня вільної ліквідності.

Досвід становлення і розвитку регіональних промислових кластерів США і Німеччини свідчить про значну увагу до цього питання з боку місцевих органів влади, економічна політика котрих в цілому орієнтована на інтенсивний інноваційний розвиток за рахунок використання регіональної кластерної

моделі. Така модель передбачає наявність тісної плідної взаємодії компаній – учасників кластерів, з регіональними банківськими установами.

Вивчення розвитку економіки США переконливо доводить, що найбільш динамічний економічний розвиток отримали регіони, де преваюють регіональні промислові кластери – комплекси підприємств, що включають промислові підприємства, дослідні центри, наукові установи, органи публічного управління, профспілки, банківські установи, що взаємопов'язані єдиним технологічним ланцюжком і географічно локалізовані. Такі комплекси є альтернативою традиційному секторальному підходу [9, с. 48, 57–58].

Стійка система з розповсюдження нових знань, технологій, продукції, фінансових ресурсів, заснована на науковій основі та є основою регіональних промислових комплексів в США. Конкурентні переваги підприємств, що входять до кластеру, дозволяють забезпечити внутрішню спеціалізацію і стандартизацію, мінімізувати витрати на впровадження інновацій. Головною перевагою таких кластерів є формування точок зростання на основі гнучких підприємницьких структур малого та середнього бізнесу.

За розробками кластерної моделі Майкла Портера [5] було створено значну кількість кластерів, що розміщені в таких штатах як Каліфорнія, Флорида, Міннесота, Північна Кароліна, Огайо, Арізона, Коннектикут, Орегон, Вашингтон, Техас. Також в даних штатах були розроблені свої програми розвитку міст і територій з визначенням стратегій розвитку [7, с. 27–28].

Процес кластеризації Німеччини був зумовлений низкою наступних передумов: наявність промислових підприємств, високий рівень науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт (НДДКР), розвинена банківська система, компетентна команда кластерних менеджерів, наявність вже існуючих коопераційних зв'язків і ініціатив. Провідні кластери країни організовувалися за принципом “знизу-вгору” на основі існуючих між підприємствами систем мережових взаємозв'язків і взаємодій, які поступово розширювалися, охоплюючи суміжні та їх обслуговуючі галузі. Формування більшості регіональних кластерів, особливо в пріоритетних технологічних сферах, відбувається за принципом “знизу-вгору”, з опорою на систему підтримки інноваційного економічного розвитку регіонів з боку державних та місцевих органів влади [14].

В економіці Німеччини також сформовано та успішно функціонують 3 з 7 світових кластерів високих технологій. Це Мюнхен, Гамбург, Дрезден, які отримали назву “Силіконова долина XXI століття” [13]. Всесвітньо відомими є промислові кластери Баварії. Публічні органи влади не домінують в управлінні кластерами, але їх діяльність носить регулюючий характер. Крім цього, всі провідні кластери Німеччини за участю банків отримують фінансову підтримку, беручи участь в державних і регіональних конкурсах кластерних ініціатив і проєктів [10].

Проведенню успішної регіональної кластеризації економіки США і Німеччини завжди був притаманний регіональний принцип організації банківської справи, який означає, що прив'язка угод за участю комерційних банків територіально збігається з регіоном знаходження їх засновників. У значених державах на законодавчому рівні створені умови для успішного функціонування місцевих банків в інтересах населення конкретних територій (штатів, земель, міст тощо).

Так, 67 % всіх комерційних банків США є “банки штатів”, чартер (ліцензію) яким видають уряди штатів (переважно це невеликі за розміром

банки). Як правило, відділення банків штатів розташовуються в межах округу, де знаходиться головний офіс, або в сусідньому окрузі. Сформовано потужну політичну підтримку практиці, відповідно до якої регіональні банки знаходяться у власності та під контролем осіб, які проживають в даній місцевості [15, с. 142]. Представники місцевого населення часто побоюються, що відділення банку буде акумулювати їх заощадження та інвестувати ці кошти до інших регіонів. І саме головне, це те, що в США нагляд за діяльністю регіональних банків здійснюється спеціальними установами територіальних органів влади, які також стежать за відповідністю їх діяльності задоволенню економічних потреб регіону.

У Німеччині регіональний принцип також завжди був найважливішим організаційним принципом існування банківської справи. Так, найбільша група банківських установ Німеччини сьогодні представлена системою муніципальних ощадних установ, в яких зосереджено понад 60 % рахунків усього населення. В якості власників даних банківських установ і тим самим гарантів збереження коштів вкладників виступають органи влади міст та округів. У 2010 р до групи ощадних банків Німеччини відносився 431 банк, які мали 15 тис. філій у всіх федеральних землях Німеччини [6]. Особливість муніципальних ощадних установ Німеччини (так званих Sparkasse – нім.) полягає в тому, що основною метою їх діяльності є не отримання прибутку і збільшення вартості акціонерного капіталу, а забезпечення загального добробуту населення, які проживають на території, що обслуговується. Очевидно, довіряючи свої заощадження місцевим фінансовим інститутам в особі Sparkasse, домогосподарства Німеччини усвідомлюють, що їхні заощадження будуть спрямовані на розвиток території їх проживання, отже, їх економічні інтереси будуть задоволені найкращим чином.

Прихильники регіонального принципу організації банківської системи країни підкреслюють, що його дотримання – це гарантія сприяння розвитку регіональної економіки, інфраструктури, збереженню і примноженню числа робочих місць. Крім того, регіональні банківські інститути (приватної, муніципальної, змішаної форм власності) конкурують з іншими інститутами кредитного господарства, що забезпечує високий рівень якості банківських послуг в усій банківській системі країни [6].

Довготривалі відносини з фірмами-клієнтами дають регіональним банкам глибоке розуміння особливостей їх виробничого процесу, потенційних господарських та інших проблем позичальників. Тому закономірно, що регіональні банки більш інформовані коли вони здійснюють фінансування інноваційних проектів фірм, більше розуміючи вигоди бізнес-планів з освоєння нових технологій.

Отже створення регіональних промислових кластерів передбачає функціонування багатокладної банківської системи, в якій між собою конкурують великі системні і регіональні банки. Конкурентною перевагою регіональних банків є наявність тісних зв'язків з місцевим бізнесом, органами місцевого самоврядування, а також більш відповідальне ставлення до вирішення проблем місцевого рівня, пов'язаних із забезпеченням зайнятості населення, ефективним використанням економічного потенціалу регіону, більш справедливим перерозподілом отриманих доходів і скорочення територіальних нерівностей в масштабах країни.

На відміну від вдалого досвіду провідних країн світу в Україні відбувається процес згортання ринку банківських послуг, що надаються регіональними бан-

ками. Малоімовірною залишається перспектива виникнення законодавчої ініціативи та її подальшої реалізації щодо визнання статусу “регіонального банку” як окремого фінансового інституту з особливими умовами його створення та функціонування. Більш того, постійно зростаючі вимоги до розміру капіталу комерційних банків і окремим складовим організації корпоративного управління з боку Національного банку України (НБУ) сприяють подальшому скороченню кількості регіональних банків. Вдосконалення банківської системи регіонів вимагає від держави забезпечення певної підтримки регіональних банків в умовах експансії великих як державних, так і зарубіжних банківських структур.

Така підтримка має передбачати здійснення особливого підходу при визначенні критеріїв оцінки управління та результатів діяльності регіональних банків з боку банківського нагляду і регулювання, а також запровадження програм щодо сприяння їх більш швидкому технологічному переоснащенню, враховуючи активне поширення сучасних технологій – штучний інтелект, блокчейн, біометрія, 5G, AR/VR, квантові обчислення тощо. У найближчому майбутньому мобільні платежі будуть замінені за допомогою голосових команд і біометрії. Завдяки “інтернету речей” будь-який пристрій зможе стати цифровим каналом для оплати товарів і послуг. І важливо з боку держави централізовано технологічно допомагати регіональним банкам, котрі об’єктивно не можуть мати таких ресурсних можливостей, якими володіють великі банки, щоб здійснити більш швидкий перехід до застосування нових технологій. Зараз це стає важливим чинником досягнення ефективної діяльності регіональних банків, а отже і сприяння формуванню більш конкурентного середовища банківської системи України з широким спектром надання банківських послуг.

Прийнято вважати, що політика підтримки регіональних банків з боку НБУ в умовах монополізації, збільшення концентрації ринку банківських послуг країни заважає банкам пройти випробування конкурентної боротьби і ставати сильнішими та може навіть знизити ефективність використання фінансових ресурсів в масштабах економіки країни. Однак зазначена точка зору представляється нами не зовсім вірною, так як вона суперечить усталеним основам економічної теорії по відношенню до очевидних переваг ринкової структури, наближеної до ринку досконалої конкуренції, коли конкуренція між банками мала б здійснюватися переважно в площині якісних показників обслуговування клієнтів, а не в площині їх кількісних значень.

Більш того, державі доцільно заохочувати створення місцевих кооперативних банків, учасниками яких можуть бути органи місцевого самоврядування. Так досвід Швейцарії свідчить, що муніципальні банки мають більш високий рівень контролю з боку громади, зокрема забезпечується прозора антикорупційна політика щодо фінансових операцій місцевої влади, а головне – це активна кредитна підтримка розвитку місцевого бізнесу, особливо коли стає питання формування в регіоні дослідницьких промислових центрів і кластерів [8].

Корисним також є вивчення практики використання можливостей Регіонального банку розвитку. Вдалим прикладом такої діяльності виступає німецький досвід використання регіонального банку як агента регіонального розвитку – це діяльність Баварського банку розвитку (LfA Förderbank Bayern, нім.), заснованого в 1951 р. для фінансування відновлення економіки Баварії після війни. Банк належить Уряду Вільної держави Баварія, є спеціалізованим

банком розвитку Вільної держави Баварія та займається кредитуванням суб'єктів господарювання виключно в межах території Баварії. Банк надає кредити за принципом “домашнього” банку, має порівняно невеликий штат співробітників, близько 300 осіб і, таким чином, забезпечується низький рівень витрат. У відповідності до Закону про банки Німеччини Баварський банк розвитку знаходиться під наглядом Федерального управління фінансового нагляду Баварії [2; 3].

З моменту свого створення Баварський банк розвитку видав понад 420000 кредитів на загальну суму близько 73 мільярдів євро. На сьогодні банк спеціалізується на здійсненні фінансової підтримки регіональних кластерів майже в усіх галузях промисловості, спрямованих на поліпшення економічної, транспортної, енергетичної та екологічної структури Баварії. В центрі уваги Баварського банку розвитку є фінансування інвестиційних проектів тих, хто хоче розпочати свій бізнес та відноситься до малих і середніх підприємств у відповідності до визначення Європейської комісії. Така підтримка призначена для компенсації витрат з якими стикаються більш дрібні фірми в порівнянні з більш великими компаніями. Метою такої діяльності банку є створення нових і збереження існуючих робочих місць в Баварії.

Цей банк функціонує поряд з цілою групою інших великих кредитних установ, які спеціалізуються за функціональною ознакою на вирішенні різних завдань, що стоять перед позичальниками. Особливістю Баварського банку розвитку є фінансування компаній регіону за наступними напрямками: на потреби їх стартового становлення, зростання, впровадження інновацій, вирішення питань енергозбереження та охорони навколишнього середовища, стабілізації їх фінансового стану, підтримка розвитку муніципальної інфраструктури, фінансування їх внутрішніх і міжнародних замовлень за допомогою договірних гарантій. Вивчення умов надання банком фінансової підтримки свідчить, що вони мають велику низку переваг і є надзвичайно вигідними [3].

Клієнти Баварського банку розвитку займають лідируючі позиції в області новітніх розробок інформаційних і комунікаційних технологій, генетичних і біотехнологій, енергетичної, медичної техніки, природоохоронних технологій. При цьому сама територіальна одиниця – Вільна держава Баварія є промисловим міжнародним лідером в електроенергетиці, автомобіле- та машинобудуванні, а також у хімічній галузі, у тому числі виробництві пластмас. До промислових кластерів Баварії відноситься велика низка таких всесвітньовідомих як “Авіація і космос”, “Супутникова навігація”, “Медична техніка”, “Автомобільна промисловість”, “Хімічна промисловість”, “Сенсорна техніка і силова напівпровідникова техніка”, “Харчова індустрія”, “Лісове господарство і деревина” (включає в себе лісопилну і деревообробну промисловість, целюлозно-паперову та картонну промисловість, меблеву промисловість тощо), “Енергетичне обладнання”, “Дорожня техніка”, “Мехатроніка / Робототехніка / Ефективні виробничі системи”, “Нові матеріали” [13].

Створення регіональних банків розвитку стане важливим чинником прискорення процесу класторизації в окремих регіонах України. Поряд із муніципальною формою власністю, такий банк міг би бути організованим і в рамках приватної форми власності, але за умови коли відбувається надання такого статусу вже існуючому, стабільно працюючому регіональному комерційному банку, який націлений на корпоративне кредитування та має певний досвід у реалізації інноваційних проектів з різними промисловими підприємствами.

До зони відповідальності регіонального банку розвитку, перш за все має відноситися здійснення відбору пріоритетних для інноваційного розвитку регіону проєктів, видача кредитів підприємствам-учасникам кластера та організація подальшого моніторингу за використанням кредитних коштів. Такий банк повинен мати бездоганну ділову репутацію, що підтверджується НБУ, органами місцевої влади, бізнес-структурами та населенням регіону. Обов'язковою ознакою такого банку має бути високий рівень корпоративної культури та відповідальності.

З боку муніципальних органів влади, при підтримці Уряду та НБУ, в рамках здійснення підтримки розвитку промислових кластерів регіону повинна бути розроблена Програма щодо стимулюванню діяльності регіонального банку розвитку, що мала б включати пільгові умови рефінансування, субсидування знижених процентних ставок та надання спеціальних державних гарантій за кредитами тощо.

На сьогоднішній день для Слобожанської України (територія, що включає в себе землі Північно-східного економічного району і до якого відносяться Харківська, Сумська, Полтавська, Луганська і Донецька області), в минулому достатньо потужного наукового та промислового регіону з високою концентрацією саме промислового виробництва, формування промислових кластерів може мати вирішальне значення для активізації ділової активності, підтримки діяльності діючих та утворення нових промислових підприємств, впровадження у виробництво інноваційних та наукоємних видів продукції з високою доданою вартістю, забезпечення соціально-економічного розвитку регіону в цілому, котрий стає більш комфортним для життя та праці.

У рамках цього дослідження нами проведено аналіз діючих промислових підприємств Слобожанського регіону за різними галузями. На сьогодні в регіоні найбільш результативним залишається таке всесвітньовідоме підприємство галузі машинобудування як АТ "Турбоатом", навколо котрого пропонується сформувати окрему кластерну групу. АТ "Турбоатом" належить до числа найбільших підприємств світу з проектування та виробництва парових і гідравлічних турбін, гідравлічних затворів для гідро та гідроакумулюючих електростанцій, іншого енергетичного обладнання. Виробничі можливості дозволяють випускати на рік парових і гідравлічних турбін загальною розрахунковою потужністю відповідно 8 млн кВт і 2 млн кВт. Чистий дохід від реалізації продукції АТ "Турбоатом" за період з 2007 по 2020 рр. склав близько 22,8 млрд грн або 1,54 млрд дол. США (рисунок).

Велика роль належить підприємству як платнику коштів до державного та місцевого бюджетів. Лише за 2019 р. АТ "Турбоатом" перерахував до Державного та місцевого бюджетів 1110913 тис. грн, що на 20 % більше ніж за 2018 р., зокрема:

- 378517 тис. грн – державний бюджет;
- 214970 тис. грн – місцевий бюджет;
- 287459 тис. грн – дивіденди на державну частку;
- 229967 тис. грн – відрахування 40 % від чистого прибутку 2018 р. пропорційно державній частці власності (75,4421 %).

Але у 2020 р. можна спостерігати вже значну від'ємну динаміку розмірів перерахувань до бюджетів з боку підприємства, усього 519052 тис. грн, що майже на 53 % нижче попереднього року, зокрема:

- 208588 тис. грн – державний бюджет;
- 192338 тис. грн – місцевий бюджет;
- 118126 тис. грн – дивіденди на державну частку.

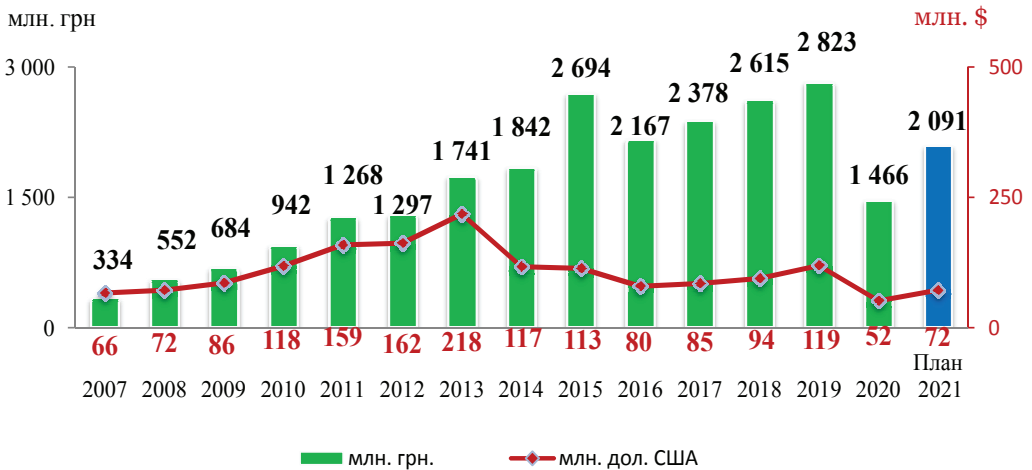

Рисунок. Чистий дохід від реалізації продукції АТ “Турбоатом” за 2007–2020 рр.

У межах Слобожанського регіону в кооперації з АТ “Турбоатом” співпрацюють такі суміжні підприємства та постачальники сировини як ДП “Завод “Електроважмаш” м. Харків, ТОВ “Метінвест-СМЦ” (філія) Харківська область, УА ТОВ Фірма “КОДА” Харківська область, ПАТ “Енергомашспецсталь” Донецька область, ПрАТ “Новокраматорський машинобудівний завод” Донецька область, ТОВ “Суми-Електрод” Сумська область. За різними програмами АТ “Турбоатом” співпрацює з вісімнадцятьма закладами вищої, професійно-технічної і середньої освіти м. Харкова та Харківської області.

АТ “Турбоатом” мав би утворити 1-й рівень (ядро) машинобудівного кластера регіону. Суміжні виробництва та постачальники (машин та обладнання, інструментів, сировини, різних металічних виробів, переробки відходів та лома тощо) – 2-й рівень кластера. Обслуговуюча інфраструктура (фінансове посередництво, наукові дослідження і розробки, інженерне та архітектурне проектування, заклади освіти різних рівнів, органи публічної влади, енергія, транспорт, логістичні операції, страхування, правові та консалтингові послуги тощо) – 3-й рівень.

Звісно, що в економіці Слобожанського регіону може існувати досить велика кількість промислових кластерів, які будуть перебувати на різних стадіях свого розвитку і характеризуватися різною структурою, складом елементів і масштабами діяльності. Але ці кластери будуть мати тісні взаємопов’язані зв’язки між собою, коли, наприклад, підприємства, які складають ядро одного кластера, можуть виступати постачальниками продукції для підприємств інших кластерів.

Запропонований Кластер машинобудування Слобожанщини має опиратися на регіональні банки які повинні задовольняти різноманітні фінансові потреби кожного з учасників кластеру. Ключове місце серед таких банків має займати Регіональний банк розвитку, якого на Слобожанщині поки що не існує, але питання його утворення має бути вирішеним у найближчий час. Для цього, на наш погляд, краще було б обрати найбільш стабільний та успішно діючий комерційний банк регіону, що обізнаний на фінансових операціях з

корпоративними клієнтами регіону на протязі довгого часу. Наприклад, статус регіонального банку розвитку та відповідні завдання щодо забезпечення сприяння інноваційно-інвестиційному розвитку регіону міг би отримати АТ “БАНК “Грант””.

АТ “БАНК ГРАНТ”” працює на регіональному банківському ринку з 1991 р. Упродовж усіх 30 років практики банк постійно розширює спектр послуг, формує репутацію надійного та стабільного фінансового партнера, завжди намагається знаходити індивідуальний підхід до кожного свого клієнта. Відповідно до останніх висновків незалежного рейтингового агентства “Кредит-Рейтинг”, оголошено про визначення довгострокового кредитного рейтингу АТ “БАНК “ГРАНТ”” на рівні uaAA зі стабільним прогнозом. Позичальник або окремих борговий інструмент з рейтингом uaAA характеризується дуже високою кредитоспроможністю порівняно з іншими українськими позичальниками або борговими інструментами. Стабільний прогноз вказує на відсутність на поточний момент передумов для зміни рейтингу протягом 2021 року. Для проведення процедури визначення кредитного рейтингу агентство використовувало фінансову звітність АТ “БАНК “ГРАНТ”” за 2016–2020 рр., а також внутрішню інформацію, надану банком у ході рейтингового процесу [12].

Безперечно, велике значення в процесі формування та розвитку регіонального промислового кластера мають органи публічної влади. М. Портер підкреслює, що роль публічної влади в розвитку кластера полягає в тому, щоб організувати учасників кластера, якщо компанії приватного сектора ще не зробили це. Як тільки кластери організовані через будь-які асоціації або інші організації, публічні установи повинні стати активними учасниками в діалозі з учасниками кластеру, щоб зрозуміти місцеві обмеження для продуктивності і виявити прогалини та недоліки в регіональній економічній політиці [4].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Вітчизняна практика та зарубіжний досвід свідчать, що банківські кредити можуть більш ефективно сприяти розвитку інноваційної економіки в регіонах, якщо вони будуть видаватися підприємствам, з якими банки знаходяться в тісному і тривалому взаємовигідному співробітництві. Саме такі відносини більш вдало організуються в рамках кластерних структур, коли банк стає учасником кластеру. Відповідно можна вести мову про суттєву роль регіональних банків, у формуванні та розвитку промислових кластерів. Однак, в сучасних умовах монополізації банківської системи України, регіональні банки можуть бути повноправними суб'єктами сучасної банківської системи лише при наявності певної підтримки з боку Національного банку України та місцевих органів влади.

Досвід промислово розвинутих країн свідчить, що діяльність регіональних промислових кластерів відіграє велику роль у розвитку регіонів. Успішна робота промислового кластера обумовлюється у свою чергою територіальним розташуванням, науково-технічною базою, високою кваліфікацією кадрів, запровадженням системи заходів підтримки з боку органів публічної влади, рівнем розвитку регіональних банків тощо.

В умовах переходу на кластерну модель стимулювання розвитку промисловості, актуалізовано необхідність створення Регіонального банку розвитку як агента інноваційно-інвестиційного розвитку регіону, а також запропоновано схему утворення Кластеру машинобудування Слобожанського регіону, ядром якого має стати АТ “Турбоатом”. Більш досконале розкриття питання щодо ролі органів публічної влади в організації регіональних промислових кластерів є напрямом для подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. European Commission. Regional Innovation Monitor Plus. URL: <https://ec.europa.eu/growth/tools-databases/regional-innovation-monitor/organisation/lfa-development-bank-bavaria> (дата звернення: 18.03.2021).
2. LFA Förderbank Bayern (offizielle Seite). Förderangebote. URL: <https://lfa.de/website/de/foerderangebote/gruendung/index.php> (дата звернення: 18.03.2021).
3. LFA Förderbank Bayern (offizielle Seite). WIR ÜBER UNS. URL: <https://lfa.de/website/de/lfa/zahlen/index.php>
4. Porter M. Clusters and Economic Policy: Aligning Public Policy with the New Economics of Competition. ISC White Paper. 2007. November.
5. Porter M. E. On Competition, Boston: Harvard Business School, 1998.
6. Ziegler W. Die Sparkassen und ihre Zukunft. Banken in Deutschland. Leske+Budrich, Opladen. 1998. С. 81–83.
7. Барсуков Д. П. Формирование промышленного кластера: теоретические и методические аспекты : монографія. Санкт-Петербург : СПбГУКИТ, 2014. 170 с.
8. Индустриальная революция: как устроен швейцарский кластер МЭМ. URL: <https://www.s-ge.com/ru/article/poslednie-novosti/industrialnaa-revolucia-kak-ustroen-sveicarskii-klaster-tem> (дата звернення: 19.03.2021).
9. Кизим М. О. Промислова політика та кластеризація економіки України : монографія. Харків : ВД "ІНЖЕК", 2011. 304 с.
10. Кластеры: уроки немецкого опыта (статья подготовлена по результатам ознакомительной поездки в Германию Людмилы Истоминой). URL: <https://clusterland.by/2019/11/13/klastery-uroki-nemeczkogo-opyta/> (дата звернення: 18.03.2021).
11. Коваленко М. М., Коваленко М. Й. Стан та перспективи розвитку регіональної банківської системи України в сучасних умовах. Актуальні проблеми державного управління. 2020. № 1 (57). С. 123–134.
12. Офіційний сайт АТ "БАНК "ГРАНТ". URL: <https://www.grant.ua/ua/news/16.html> (дата звернення: 19.03.2021).
13. Руднева П. С. Опыт создания структурных кластеров в развитых странах. Экономика региона. 2007. № 18. Ч. 2 (декабрь). URL: <http://journal.vlsu.ru> (дата звернення: 18.03.2021).
14. Тимофеева Ю. А. Теоретические основы становления и развития инновационных кластеров в экономических системах : автореф. дис. ... канд. экон. наук. Минск. 2020. 20 с.
15. Федосеева В. А. Уровень институционального развития региональных банков как фактор экономического роста субъектов РФ. Финансовый журнал. 2013. № 2. С. 141–151.

Kovalenko M. M.,

*Doctor of Public Administration, Professor, Professor of Economic Theory
and Finances Department, KRI NAPA, Kharkiv
ORCID 0000-0003-2845-6993;*

Khodiakova K. S.,

*Postgraduate Student of Economic Theory and Finances Department, KRI NAPA, Kharkiv
ORCID 0000-0001-9810-4649*

REGIONAL BANKS AS A COMPONENT OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF REGIONAL INDUSTRIAL CLUSTERS

The effectiveness of the clustering process in the regions depends to a large extent on the ability of regional banking institutions to accumulate free funds of enterprises and the population and use them as credit resource for the purposes of their investment in economic processes and coordination of banking services development with the strategy of the regional production and economic complex, implementation of certain targeted actions during financial intermediation.

Creation of regional industrial clusters involves the functioning of a multi-purpose banking system in which big systemic and regional banks compete with each other. A competitive advantage of regional banks is their close relationships with local business, local self-government bodies, as well as their more responsible attitude to solving local problems related to providing employment for the population, effective use of economic potential of the region, a fairer redistribution of revenues, and levelling territorial inequalities on the national scale.

It is proposed to create the Cluster of machine-building of Slobozhanshchyna, the core of which should be JSC "Turboatom". This cluster should rely on the regional banks that are to meet the

variety of various needs of each of the cluster participants. A key place among such banks should be given to the Regional development bank that does not yet exist in Slobzhanshchyna, but the issue of its formation must be resolved in the nearest future. To accomplish this, in our opinion, it would be better to choose the most stable and successful commercial bank in the region that has been experienced in financial transactions with corporate clients of the region for a long time. For example, the status of a regional development bank and the relevant tasks of promoting the regional innovation and investment development could be given to JSC Bank "Grant" as the most stable and most successfully operating bank of the region.

Keywords: regional industrial cluster; regional bank; innovation and industrial development; regional economic policy; regional development bank; financial support, credit.

References

1. European Commission. Regional Innovation Monitor Plus. URL: <https://ec.europa.eu/growth/tools-databases/regional-innovation-monitor/organisation/lfa-development-bank-bavaria>.
2. LFA Förderbank Bayern (offizielle Seite). Förderangebote. URL: <https://lfa.de/website/de/foerderangebote/gruendung/index.php>.
3. LFA Förderbank Bayern Bayern (offizielle Seite). WIR ÜBER UNS. URL: <https://lfa.de/website/de/lfa/zahlen/index.php>.
4. Porter, M. (2007). Clusters and Economic Policy: Aligning Public Policy with the New Economics of Competition. ISC White Paper. November.
5. Porter, M.E. (1998). On Competition. Boston: Harvard Business School.
6. Ziegler, W. (1998). Die Sparkassen und ihre Zukunft. Banken in Deutschland. Leske+Budrich, Opladen, 81–83.
7. Barsukov, D.P. (2014). Formirovanie promyshlennogo klastera: teoreticheskie i metodicheskie aspekty. Sankt-Peterburg: SPbGUKiT [in Russian].
8. Industrialnaya revolyuciya: kak ustroen shvejczarskij klaster MEM. URL: <https://www.s-ge.com/ru/article/poslednie-novosti/industrialnaa-revolucia-kak-ustroen-sveicarskii-klaster-mem> [in Russian].
9. Kyzym, M.O. (2011). Promyslova polityka ta klasterizatsiia ekonomiky Ukrainy. Kharkiv: VD "INZhEK" [in Ukrainian].
10. Klasteri: uroki nemeczkogo opyta (statya podgotovlena po rezul'tatam oznakomitel'noj poezdki v Germaniyu Lyudmily Istominoj). URL: <https://clusterland.by/2019/11/13/klasteri-uroki-nemeczkogo-opyta/> [in Russian].
11. Kovalenko, M.M., Kovalenko, M.Y. (2020). Stan ta perspektyvy rozvytku rehionalnoi bankivskoi systemy Ukrainy v suchasnykh umovakh. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia*, 1 (57), 123–134 [in Ukrainian].
12. Ofitsiynyi sait AT "BANK "HRANT". URL: <https://www.grant.ua/ua/news/16.html> [in Ukrainian].
13. Rudneva, P.S. (2007). Opyt sozdaniya strukturnykh klasterov v razvitykh stranakh. *Ekonomika regiona*, 18, 2 (dekabr). URL: <http://journal.vlsu.ru> [in Russian].
14. Timofeeva, Yu.A. (2020). Teoreticheskie osnovy stanovleniya i razvitiya innovatsionnykh klasterov v ekonomicheskikh sistemakh. *Candidate's thesis*. Minsk [in Russian].
15. Fedoseeva, V.A. (2013). Uroven institucionalnogo razvitiya regionalnykh bankov kak faktor ekonomicheskogo rosta subektov RF. *Finansovyy zhurnal*, 2, 141–151 [in Russian].

Надійшла до редколегії 18.03.2021 р.